

POZITIVIZEM

- začetek z letnico zadnje poljske vstaje 1863;
- ime pozitivizem izraža vsebino družbenega in političnega programa t.i. »organskega« dela,
- temelji na koncepcijah zahodnoevropske meščanske filozofije (Auguste Comte, John Stuart Mill, Herbert Spencer itd.).
- idejni temelj pozitivizma Comtovo delo *Cours de la philosophie positive*, 1839.
- program določa tudi vlogo literature:
  - izboljšanje družbenih razmer, zato mora obravnavati boleča vprašanja družbenega življenja.
  - vera v napredek in izboljšanje družbe daje novo vsebino literarnemu junaku.

- Maria KONOPNICKA (1842-1910), načelnjala socialna vprašanja v poeziji in prozi. Izdala več zbirk poezij, po potovanjih po Bavarski, Svici in Italiji pa objavila vtise o tujih deželah v knjigi *Ljudje in reči*, 1898). V tej knjigi opisuje tudi slovensko primorje, Gorico in okolico Trsta. Na potovanju so nastali *Italijanski soneti* (1898).

- V pripovedništvu pa je bila prva predstavnic nove literarne smeri Eliza ORZESZKOWA (1841-1910). Najprej je pisala programske tendenčne proze. Roman *Nad Niemnom*, 1886, podeželsko življenje v Litvi. V njem so kritično prikazani poljski aristokrati, ki živijo v brezdelju, ne cenijo svoje zemlje in domovine.

- Najbolj vsestransko je prikazoval družbeno življenje v drugi polovici 19. stol. Boleslaw PRUS / Aleksander GLOWACKI (1847-1912). Začel je z novelami in povestmi o življenju malih ljudi, končal pa z epopejo *Lutka* (1890, slov. prev. 1956). Kritično se je opredelil do ženske emancipacije v romanu *Emancipiranke*, 1893).

- Henryk SIENKIEWICZ (1846-1916), trilogija:
- *Z ognjem in mečem*, 1884, kozaški upor; *Potop* (1887), *Gospod Wolodyjowski*, 1889 - polj. zgodovina 17. stol.
  - *Quo vadis* (1896). 1905 kot prvi Poljak dobil Nobelovo nagrado.
  - *Križarji* (1900) - boji med nemškimi križarskim redom in Poljsko v začetku 15. stol.

MLADA POLJSKA

- Izraz za obdobje, ki se pri nas imenuje *moderna*, je pri Poljakih povzet po oznaki gibanja Mlada Belgija.
- »Mlada« v poimenovanju je znamenje zavračanja načel *pozitivizma*, ki so vladala v poljski književnosti na prelomu stoletij.
- Začetek okrog l. 1890, razpoznavne težnje v uveljavljanju načela *umetnost zaradi umetnosti*.
- Začetna faza v znamenju *dekadence*, zaradi težke narodove usode jo kmalu izrinejo drugi tokovi.
- Mlada Poljska kot literarno obdobje razvija novo poetiko v liriki, epiki in dramatikah.

- STANISLAW WITKIEWICZ (1851-1915), teoretik mlade Poljske,
- slikar, pisatelj in umetnostni kritik, nastopil proti pozitivizmu v umetnosti,
- velja za utemeljitelja *zakopanskega sloga* v umetnosti in arhitekturi, izhajajočega iz folklore,
- imel je velik vpliv na mladopoljske pesnike.

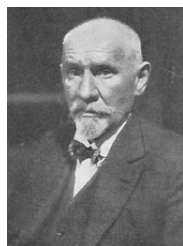

STANISLAW PRZYBYSZEWSKI (1868-1927)
dramatik in prozaik.

- Prišel iz Berlina, kjer je živel in se uveljavljal v 90-ih letih.
- pisal tudi v nemščini (*Totenmesse*, *Zadušnica*, 1893), *Vigilien* (*Vigilija*, 1894), *De profundis*, 1896) - nekakšne pesmi v prozi s
- Urednik krakovskega lista *Żywienie*.
- Umetnost razglašal za vzvišeno nad življenjem, nad narodom in moralno.
- Uveljavljal teorijo o umetniškem razgaljanju duše: ta se na poti iz miselnega absoluta uteleša v umetnini, zanimal se je za spiritizem, okultizem.
- napisal več dram. (*Za srečo*, 1900, *Zlato runo*, *Sneg*). Igrali so ga tudi na odru ljubljanskega Deželnega gledališča, npr. *Zlato runo* 1908, *Sneg*, 1920, *Za srečo*, 1926).

- Okrog revije *Żywienie* se je zbrala vrsta mladih nadarjenih pesnikov, ki so postali najpomembnejši modernisti.
- KAZIMIERZ PRZERWA TEMAJER (1865-1940) je postal vodilni pesnik mladega rodu predvsem zaradi impresionističnega pesniškega izraza, kakršnega je dosegel v drugi zbirki *Poezija* (1894), v katerih opeva lepoto Tater. Med bivanjem v Zakopanem se je začel boljše zanimati za »górale«, njihovo narečje in izročilo, običaje in to obdelal v zbirki novel, podob in spominov *Na skalnem Podhalu* (1903-1910), napisani v narečni govorici.

- JAN KASPROWICZ (1860-1926), rojen v Velikopoljski, med šolanjem se je preselil v Galicijo, Lvov, kjer je po krajšem novinarskem poklicu postal univerzitetni profesor. Ljubitelj in očeovalec gorske pokrajine Tater.
- Izdal m. dr. zbirke: *Ljubezen* (1895) in *Grm divje rože* (1897).
- Prehajal od klasične oblike k svobodnemu verzju.
- V *Himnah* (1921) iz simbolizma prehaja v ekspresionizem. V *Knjigi ubogih* (1916) je izdelal lastno formo za izraz svoje ponižnosti spričo veličastnosti stvarstva. Primer verznega tonizma.

- LEOPOLD STAFF (1878-1957) je dolgo ostal na literarnem prizorišču, na začetku stoletja začel z *vitalizmom* Bergsona, po vojni sredi stoletja pisal pod vplivom sodobnih tokov. Od 1901 (*Sanje o mačji*), kjer viden Nietzschejev vpliv izdajal vrsto zbir: *Dušni dan* (1903), *Nebeškim ptičem* (1905), *Barva medu* (1936). Pesnik je bil pol stoletja aktualen, priznan in izviren. Mojster v izražanju razpoloženja, ki ga dosega z ritmiko in toniko, npr. v pesmi *Jesenski dež*.

Leopold Staff, Deszcz jesienny

O szyby deszcz dzwoni, deszcz dzwoni jesienny
 I pluszcze jednaki, miarowy, niezmienny,
 Dżdzu krople padają i tłuką w me okno...
 Jęk szklany... płacz szklany... a szyby w mgle mokną
 I światła szarego blask sączy się senny...
 O szyby deszcz dzwoni, deszcz dzwoni jesienny...

Na šipe dež trka, dež trka jeseni
 in pljuska v presledkih, v enaki izmeni
 in rišejo kaplje deževne zavoje.
 Jok stekla... stok stekla ... v megli vse mokro je
 in sive svetlobe polzijo prameni...
 Na šipe dež trka, dež trka jeseni...

Prevedla Rozka Štefan

- **BOLESŁAW LEŚMIAN** (1878-1937), velja za najpomembnejšega pesnika 20. stol., glede na slogovne inovacije izjemen pojav svojega časa. Izhaja iz Varšave, študiral je pravo. Od pesnikov svoje generacije se je oddaljeval z izvirnim slogom, lingvističnimi eksperimenti. Izdal samo štiri pesniške zbirke, mdr. *Sadovnjak* (1912), *Travnik* (1920), *Senčni napoj*, 1936). Ustvarjal metafore zelo osebnega in tragičnega pogleda na svet.

DRAMATIKA

- **Gabriela ZAPOLSKA** (1860-1921). Iz premožne plemiške družine, odšla h gledališču, nastopala po poljskih odrih, začela z novelami in romani v naturalistični poetiki (vzornik Zola), nato začela pisati drame. Najboljša med njimi *Moralnost gospę Dulske* (1907) Junakinja poseobljena dvojna morala, moŹ slabič, otroci zgleđ napačne vzgoje. Vse se dogaja v ozračju laŹi in hinavščine.

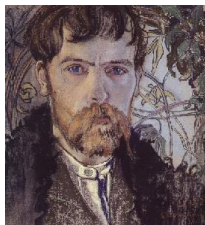

- Prelom v poljski dramatici je izpeljal **STANISŁAW WYSPIAŃSKI** (1869-1907). Rojen v Krakovu. Nastopil s politično satiro *Varšavjanka* (1898), ki govori o iluzijah in porazu razdvojenega vodstva poljske vstaje 1830. Najpomembnejša drama *Wesele* (Svatba, 1901).

- *Wesele* prikazuje prepad med podeželskim prebivalstvom in meščanskimi izobraženci, za katere je značilno navidezno domoljubje, polno fraz, ki prikrivajo osebni strah. V drugem dejanju nastopijo utelešeni simboli, legendarne osebe in liki iz poljske zgodovine. Delo je spoj simbolistične drame in satire. Obsodba izobraženstva, ki je do kraja izpraznilo romantična domoljubna gesla, izražena pa je vera v kmečkega človeka, ki pa bi ga moralo osveščati izobraženstvo, ker je sam po sebi omejen, zaostal in lahkomisel. O vstaji govori tudi drama *Novembrska noč* (1904).

PRIPOVEDNIŠTVO.

W. St. Reymont, Stefan Zeromski, W. Berent.

- **WLADYSŁAW S. REYMONT** (1867-1925). Začel z novelami, realistično - naturalistične poetike, napisal roman *Komedijantka* (1896), kjer opisuje življenje potujočih igralcev. *Obljubljena dežela* (1899) je roman iz poljskega industrijskega središča Lodža - obljubljene dežele za trgovske in industrijske pridobitnike.

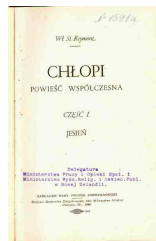

- Najpomembnejše delo *Kmetje* (1904-1909). Dogaja se v vasi Lipce v krogu družinskih članov najbogatejšega kmeta Boryne. Dogajanje poganja ljubezen med Borynovim sinom Antkom in kmečko lepoticco Jagno, iz česar sledi konflikt med očetom in sinom, kajti z Jagno se poroči oče Boryna, ki tudi noče izročiti posestva sinu. Do sprave pride po spopadu z grajskim logarjem zaradi gozda, ki gaje začel graščak sekati. To izloči iz igre ranjenega Boryno, spogledljivo Jagno kaznuje. Prikazal kmečko delo, običaje, naravo, zabave. Sočen in pristen jezik.

STEFAN ŽEROMSKI (1864-1925)

- Njegovi plemiški predniki so se udeležili vseh poljskih osvobodilnih bojov in pri tem gmotno propadali. Precej nesrečno življenje, polno pomanjkanja in neuspehov. V romanu *Brezdomci* (1900) prikazal krivičnost družbenih razmer v kapitalizmu in revščino proletariata. Nato zgodovinski roman *Prah in pepel* (1904) - dramatični dogodek po zadnji delitvi Poljske. *Povest greha* (1908) - pesimistična zgodba o propadu mladega dekleta. *Pred pomlajo* (1925), vprašanje socialne revolucije.

BERENT Wacław (1873-1940)

Romanopisec, prevajalec, kritik pozitivizma, pa tudi dekadentskih modernističnih tokov (roman *Próchno* (*Trhlina*, 1903))

- *Ozimina* (Ozirnica, 1911) – sodobni roman o družbeni problematiki, revoluciji 1905, poudarja pomen narodove tradicije.
- *Żywe kamienie* – glavno delo, v času preloma med 13./14. stol. prikazal moralno ogroženost družbe v času velikih sprememb.
- Prevajal je Nietzscheja, Ibsena, Hamsuna, Stendhala.
